

SI 71 Sigtuna, Kv. Professorn 1

Litteratur: H. Gustavson, Verksamheten vid Runverket, Stockholm. Nytt om runer 15 (2001, publ. 2003), s. 22 f., Lära sig och lära ut runor – med hjälp av futharken?, i: Situne Dei 2013, s. 34 ff.; R. Palm, Runor och latinskrift, i: Den medeltida skriftkulturen i Sverige. Genrer och texter (2010), s. 43; A. Palumbo, Skriftsystem i förändring. En grafematisk studie av de svenska medeltida runinskrifterna, Runrön 23 (2020), s. 72; A. Wikström et al., Hos Herr Niklas och annat skrivkunnigt folk. Arkeologisk undersökning i kvarteret Professorn 1 i Sigtuna 1999–2000, Up Sigtuna RAÄ 195:1, Morr 63 (2021), s. 271.

Äldre avbildning: H. Gustavson, teckning a.a. 2001, s. 23.

Signum i Samnordisk runtextdatabas/Runor: [U NOR2000:23](https://runortext.se/entry/23)

Ett revben med runinskrifter på två sidor av benet påträffades den 9 november 1999 vid arkeologisk undersökning i kv. Professorn 1 (Ruta D9. Kontextnummer 1429. Fyndnummer 6402). Fyndet gjordes i passage 2 och kan stratigrafiskt dateras till perioden ca 1090–1105 (fas 11a, Wikström et al. 2021, s. 271).¹ Revbenets längd är 212 mm, bredd 29 mm, tjocklek 8 mm. Runhöjd 10–17 mm (11 **n** resp. 20 **m**). Det förvaras nu i Sigtuna museum ([inv. nr 62446](https://www.sigtunamuseum.se/inv_nr_62446)).

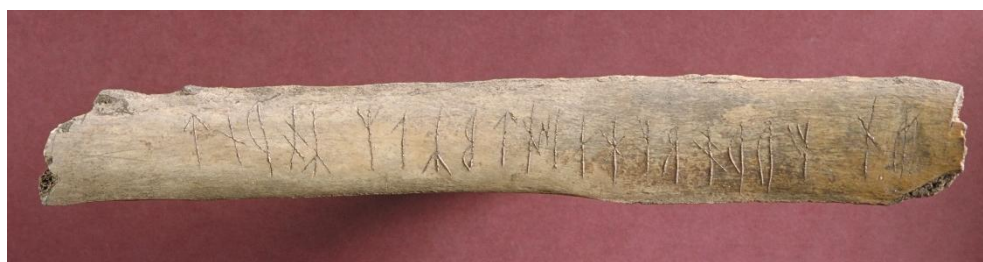

Fig. 1. Runbenet SI 71 från kv. Professorn 1 i Sigtuna. Runorna på sida A. Foto Bengt A. Lundberg 1999 ([Arkivsök](https://arkivsoek.se)).

Inskrift sida A (med vänsterlöpande vändrunor):

lua | fuþorkhnisatbrlm | roþat
 5 10 15 20

Sida B (med vänsterlöpande vändrunor):

mbut | rema | þera | abab | þo
 25 30 35 40

Till läsningen: Sida A: Ett mycket tunt nästan lodrätt 7 mm långt streck jämte ett mycket kort streck snett uppåt vänster intill revbenets högra brottkant, dvs. liknande en liten spegelvänd **k**-runa, är inte avsiktliga. Tecknen 1–2 är skurna i en ytlig ca 10 × 10 mm stor bortskrapning. En huvudstav med en **l**-bistav samt en huvudstav med en **u**-bistav har skurits in allra först. De läses som **lu**, där huvudstaven i 2 **u** går genom bistaven i 1 **l**. Därefter har huvudstaven i **u**-runan breddats. 3 **a** har dubbelsidig bistav snett nedåt höger/snett uppåt vänster, likaså 14 **a** och 23 **a**. Avståndet mellan 3 **a** och 4 **f** är 13 mm, dvs. avsevärt större än

¹ Föremålet daterades först preliminärt till början av 1100-talet (Gustavson 2001), senare till perioden 1066–1086 (Gustavson 2013).

Runristade lösföremål från Sigtuna

Sl 71 Sigtuna, Kv. Professorn 1

mellan runorna i futharken. Bistaven i 5 **u** svänger nertill in mot huvudstaven. 7 **o** har dubbelsidiga bistavar snett nedåt höger/snett uppåt vänster, så också 21 **o**. Bistaven i 8 **r** når inte ner i jämnhöjd med huvudstavens bas. 10 **h** har dubbelsidiga bistavar. 11 **n** har dubbelsidig bistav snett uppåt höger/snett nedåt vänster. Ristaren har glömt att rista en **s**-runa efter 14 **a** och efterhand skurit ett litet långkvist-**s**, men placerat det felaktigt efter 12 **i**. 15 **t** har liksom 24 **t** dubbelsidig bistav. Mellan 19 **m** och 20 **r** är ett mellanrum på 13 mm, jämfört med 7 mm mellan runorna i futharkinskriften. Bistaven i 22 **p** är högt placerad och runan ser ut som en spegelvänd storbokstav P.

Fig. 2. Runbenet Sl 71 från kv. Professorn 1 i Sigtuna. Runorna på sida B. Foto Bengt A. Lundberg 1999 ([Arkivsök](#)).

Sida B: I 26 **b** är bistavens ytterspetsar ansatta ett stycke in på huvudstaven. 28 **t** har något osymmetriskt anbragta bistavar. Avståndet mellan 28 **t** och 29 **r** är 9 mm jämfört med 5 mm mellan runorna i runföljden 29–32. 30 **e** är stungen med en liten punkt på huvudstavens mitt. Högra bistaven i 31 **m** är något grund. 32 **a** har en dubbelsidig bistav snett nedåt höger/snett uppåt vänster så också 36 **a**. I runföljden 33–36 **pera** har 33 **p** formen av ett spegelvänt P, detsamma gäller 41 **p**. Runa 34 är stungen med en punkt på huvudstavens mitt, varifrån ett kort tunt streck går snett uppåt vänster. Runan läses **e**. 35 **r** har stupad spegelvänd form. Vänstra spetsen av den dubbelsidiga bistaven i 36 **a** slutar i en punktartad skada. Runföljden 33–36 **pera** kan också läsas stupad i förhållande till de föregående runorna och läses då **pern**. Med läsriktning från vänster åt höger läses den grunda runföljden efter 36 **a** som **abab**. Dubbelsidig bistav i 37 **a**. Bistavens yttre spetsar i 38 **b** och 40 **b** ansluter ett stycke in på huvudstaven. 39 **a** är ytterst grund och kan endast anas. Huvudstaven består av två tätt intill varandra nåltunt skurna streck. Från dess mitt går ett skuret streck snett uppåt höger. Även huvudstaven i 40 **b** skuren på samma sätt. På ett avstånd av 25 mm till vänster om 40 **n** är 41–42 **po** skurna. 42 **o** har dubbelsidiga bistavar snett nedåt höger/snett uppåt vänster.

Inskriften består av en felaktigt ristad futhark jämte ett antal fristående runföljder. Den är runografiskt intressant och är den enda futharkinskriften från Sigtuna, som genomgående består av långkvistrunor. Runorna är mindre väl formade. Runan **p** har genomgående formen av storbokstaven P. Om ristaren genom formförväxling konsekvent har använt stupade **m**- och **r**-runor i inskriften, innebär det att futharkenheterna fjorton och femton är **m** och **l** och att runföljderna som följer efter futharken skall läsas **mopat**, **rbut** och **rera**. Karin Fjellhammer Seim (*De vestnordiske futhark-innskriftene fra vikingtid og middelalder – form og funksjon* (1998), s. 118 ff.) har visat att förekomsten av runföljderna **ml** alternativt **lm** i västnordiska futharkinskrifter inte, såsom man tidigare har antagit, kan användas som dateringskriterier, varför de sannolikt inte heller i Sl 71 ge någon dateringsmöjlighet. Då ju

runan **ᚱ** (ýr-runan) i initial ställning inte står som tecken för konsonant, måste den i **ᚱbut** stå som tecken för en vokal, förmodligen *æ* eller *y*. Jämför runföljden **ᚱbnia** i SI 51. Även i annan ställning kan den ha ett sådant fonematiskt värde. Som exempel kan nämnas att i inskriften på en medeltida trapetsoid gravhäll i Giresta kyrka, Uppland, skrivs ortnamnet *Stafby* **ᚱafbr** (M. Källström i Futhark 4, s. 120). Runorna 37–40 **abqb** är ristad från vänster till höger i ett omkring tre centimeter långt parti mellan 36 **a** och 41 **b**. Dessa runor är grundare och otydligare är de övriga runorna i inskriften. Möjligen är de rester av en äldre runinskrift.

De nämnda ristningsfelen talar för att futharken i SI 71 inte är tänkt att vara en förlaga med pedagogiskt syfte. Följdinskrifterna ger inte heller intryck av att vara meningslösa stavningsövningar utan snarare av fonotaxen att döma språkliga följdinskrifter om än för tillfället otolkade. Man kan därför inte utesluta att inskriften kan ha tillkommit i magiskt syfte.

Detta dokument ingår i en digital utgåva av runristade lösföremål från Sigtuna. Dessa publiceras fritt tillgängliga på Internet.

Texten är ännu preliminär och kan komma att revideras. Hittar du felaktigheter eller känner till källor som inte har utnyttjats är du välkommen att meddela dessa på nedanstående e-postadress.

Författare: Helmer Gustavson
Kontakt: magnus.kallstrom@raa.se

Riksantikvarieämbetet
Box 1114, 621 22 Visby
Tel. 08-5191 8000
www.raa.se